

Olivia KŁOSOWSKA*

WSPÓLISTNIENIE KULTUR W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ: ANALIZA ZJAWISKA WIELOKULTUROWOŚCI W KONTEKŚCIE MIAST I BADANIE INTERAKCJI MIĘDZYKULTUROWYCH W PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Spółeczeństwo Europy od lat uważane jest za bardzo zróżnicowaną grupę. Tereny Europy od lat zamieszkiwane są przez wiele narodów o odmiennej kulturze, poglądach oraz wyznaniach religijnych. Każdy z nich ma swoje miejsce na ziemi i najlepiej odnajduje się wśród ludzi o takich samych bądź podobnych poglądach. Jednak z powodu różnych czynników bądź wydarzeń historycznych/politycznych skupiska ludzkie stale przemieszczają się w nowe miejsca, na skutek czego – mieszają się między sobą. Część z nich po jakimś czasie wraca do swych ojczyzn, a część osadza się w nowych miejscach, wnikając w tkankę nowo zamieszkałych miast. W wyniku takich czynników powstają miasta wielokulturowe, w których żyje wiele nacji, o różnych poglądach bądź wyznaniach. Miasta, w których obserwuje się zjawisko wielokulturowości, stają przed wieloma wyzwaniami oraz barierami. Jednocześnie wielokulturowość może przynosić metropoliom wiele pozytywnych aspektów.

Słowa kluczowe: kultura, wielokulturowość, interakcja, przestrzeń publiczna, migracja

1. WPROWADZENIE

Współlistnienie różnych kultur w przestrzeni miejskiej stanowi obecnie istotne zjawisko społeczne, które wywołuje liczne wyzwania oraz możliwości. Miasta są miejscem, gdzie różnorodność kulturowa jest szczególnie widoczna ze względu na migracje, globalizację bądź rozwijającą się turystykę. Z biegiem lat wielokulturowość miast staje się coraz bardziej złożonym zjawiskiem, które wymaga zrozumienia i analizy z uwagi na różne perspektywy naukowe.

* Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, <https://orcid.org/0009-0006-2552-7126>.

Niniejszy artykuł skupia się na analizie zjawiska wielokulturowości w kontekście miast oraz badaniu interakcji międzykulturowych w przestrzeni publicznej. Ukazuje wyniki badań, które miały na celu zrozumienie, jak różne kultury współistnieją w miastach i jakie są wzajemne relacje między nimi. Przedstawia zjawiska kulturowego pluralizmu, dialogu międzykulturowego oraz konfliktów i synergii wynikających z różnic kulturowych w przestrzeni miejskiej. Wyniki przedstawionych badań wskazują na istnienie złożonych procesów społecznych związanych z wielokulturowością miast, takich jak adaptacja, asymilacja, akceptacja, opór czy konflikty między różnymi kulturami. Duże znaczenie ma również ukazanie kontekstu społeczno-kulturowego, historycznego, ekonomicznego i politycznego dla zrozumienia zjawiska wielokulturowości w przestrzeni miejskiej.

Artykuł ma na celu przyczynienie się do rozwoju interdyscyplinarnych badań nad współistnieniem różnych kultur w przestrzeni miejskiej, a także do zgłębiania złożoności procesów interakcji międzykulturowych w przestrzeni publicznej. Przedstawione wyniki mogą być użyteczne dla badaczy, urbanistów, planistów, polityków oraz innych praktyków zajmujących się tematyką wielokulturowości i przestrzeni miejskiej

Rys. 1. Obecne problemy i możliwe skutki braku rozwinięcia integracji kulturowej [O. Kłosowska]

2. CEL, ZAKRES, METODYKA

Celem tekstu jest określenie wpływu wielokulturowości na rozwój oraz funkcjonowanie miast, przeanalizowanie korzyści oraz wyzwań związanych z tą różnorodnością. W artykule omówiono terytoria Europy, ze szczególnym uwzględnieniem miast austriackich. Przeanalizowano zarówno różnorodność etniczną, jak i kulturową, mieszkankę tradycji i obyczajów oraz opisano kwestie integracji społecznej, a przede wszystkim tworzenie tożsamości miast. Użyto różnych metod badawczych oraz analiz, które wspierają tezę oraz w późniejszym etapie same nasuwają wnioski. Metody-

ka zagadnienia obejmuje również analizę literatury oraz dokumentów państwowych, które normują prawa mniejszości narodowych na terenie Europy. Szczegółowy opis metody badawczej zastosowanej w artykule znajduje się w podrozdziale piątym.

3. WSPÓLISTNIENIE KULTUR

3.1. Ludność Europy

Współistnienie różnych kultur w przestrzeni miejskiej jest obecnie nieodłącznym elementem współczesnych miast-miejsc, w których kultury pochodzące z różnych części świata spotykają się, mieszają i oddziałują na siebie nawzajem. Zjawisko to jest wynikiem procesów globalizacji, migracji ludności oraz rosnącej mobilności społeczeństw. W miastach można zaobserwować zróżnicowanie kulturowe zarówno na poziomie lokalnym, jak i globalnym, co sprawia, że wielokulturowość miast staje się jednym z najważniejszych wyzwań społecznych i badawczych XXI w. Analiza zjawiska wielokulturowości w kontekście miast jest złożonym zadaniem, które wymaga interdyscyplinarnego podejścia różnych dziedzin, takich jak socjologia, antropologia, psychologia społeczna, geografia, urbanistyka czy politologia. Współistnienie różnych kultur w przestrzeni miejskiej nie tylko niesie ze sobą wyzwania, takie jak konflikty, wykluczenie czy asymilacja, ale również otwiera nowe możliwości, takie jak tworzenie nowych form dialogu, współpracy i kreatywności między różnymi kulturami.

Rys. 2. Wykres przedstawiający liczbę ludności Europy [Ludność Europy 2023]

Europa stale się zmienia – nie tylko pod względem ekonomicznym, rozwojowym, ale także demograficznym. Cywilizacja europejska to pewien rodzaj historycznej całości, łączącej Europejczyków z zamieszkiwanym kontynentem. Za podstawę cywilizacji przyjęto elementy kultury starożytnej Grecji oraz cesarstwa rzymskiego

wraz z panującym tam chrześcijaństwem. Pomimo tych wspólnych, głęboko zakorzenionych tradycji dzisiejsza Europa jest zróżnicowana oraz zmienia się jej znaczenie i miejsce we współczesnym świecie. Stary Kontynent zamieszkuje obecnie 447,7 mln osób, co stanowi 10,4% ogólnej liczby ludności świata (dane z 2022 r.) [Eurostat 2023]. Ludność zamieszkująca obszary 46 niepodległych państw tego kontynentu jest zróżnicowana etnicznie, językowo, wyznaniowo oraz pod względem struktury płci i wieku. Wynika to z różnorodnych, a niekiedy dramatycznych procesów społecznych i gospodarczych, które kształtowały nasz kontynent w przeszłości. Przeważająca większość ludności Europy należy do rasy białej. Niewielkie dziś grupy ludności rasy żółtej zamieszkują od wieków nad Wołgą – Kalmucy, na Krymie – Tatarzy, a w Laponii na północy Półwyspu Skandynawskiego – Lapończycy.

3.2. Grupy językowe Europy

Na stosunkowo niewielkim kontynencie, jakim jest Europa, żyje dzisiaj ok. 100 narodów. Pojęciem naród określa się „wspólnotę ludzi mających wspólną przeszłość historyczną i kulturową, mówiącą tym samym językiem i zamieszkującą to samo terytorium. Jeżeli na terenie państwa zamieszkiwanego przez jeden naród wyróżniają się inne odrębne grupy narodowe, to określa się je mianem mniejszości narodowej albo mniejszości etnicznej” [Encyklopedia PWN].

Tereny Europy uznawane są za jedne z najbardziej zróżnicowanych regionów językowych na świecie. Skutkami długotrwałej oraz skomplikowanej historii są obecnie bogato występujące dialekty oraz bogactwo językowe. Ewolucja grup językowych stanowi zagadnienie, które można prześledzić na przestrzeni wieków, uwzględniając wiele czynników – migracje ludów, zmiany polityczne i społeczne oraz wpływy kulturowe. Początkowo języki indoeuropejskie tworzyły podstawę dla wielu współczesnych języków europejskich. Okres starożytny naniósł wpływ języka łacińskiego dzięki Rzymowi oraz ekspansji języków germańskich na zachodnich obszarach. Dodatkowo inwazje i migracje plemion, takich jak Słowianie oraz Celtowie, miały znaczenie dla kształtowania się krajobrazu językowego. Współczesna Europa jest domem dla wielu różnorodnych grup językowych, od języków romańskich po słowiańskie i celtyckie [Rybińska 2017].

W czasach współczesnych, na tle zróżnicowanej wielonarodowo w Europie można wyróżnić kilka państw, które można określić jako kraje historycznie wielonarodowe. Pierwszym z nich jest Belgia, w której północną część kraju zamieszkuje Flandrowie używający języka flamandzkiego, a część południową Walonowie posługujący się językiem francuskim. Drugim krajem jest Wielka Brytania, w której mieszkają Anglicy, Szkoci, Irlandczycy i Walińczycy; językiem urzędowym jest angielski, ale zachowały się języki mniejszościowe: walijski, szkocki. Dobrym przykładem może być również wielokulturowa Hiszpania zamieszkiwana m.in. przez Basków i Katalończyków). W niektórych państwach obok miejscowej ludności

występuje duża grupa ludności napływowej i wówczas te państwa również należy uznać za wielonarodowe. Należą do nich m.in.: Estonia, Łotwa, Luksemburg, Francja, Niemcy, Holandia, Austria oraz Szwajcaria.

Jednym z procesów, który objął Europę w ostatnich kilkudziesięciu latach, są ruchy migracyjne, tj. przemieszczanie się ludności między państwami w celu zmiany miejsca pobytu. Większość państw w Europie ma dodatnie saldo migracji, co oznacza, że imigracja (przyjazdy ludności) jest wyższa niż emigracja (można wyróżnić kilka rodzajów migracji, np. migracja zarobkowa).

Ludność Europy posługuje się językami należącymi do trzech rodzin językowych: indoeuropejskiej, uralskiej i altajskiej. Z rodziny języków indoeuropejskich wywodzą się trzy grupy językowe: romańska, germańska i słowiańska mające w Europie największy zasięg. Językiem izolowanym, tzn. niemającym pokrewieństwa z innymi, jest baskijski używany przez grupę ludności żyjącą w zachodniej części Pirenejów¹.

Języki romańskie wytworzyły się z połączenia łaciny z lokalnymi językami występującymi na terenach objętych wpływami imperium Romańskiego. Romanizacji podlegały obszary leżące w basenie Morza Śródziemnego i nad Dunajem. Do tej grupy języków należą: włoski, francuski, hiszpański, portugalski, rumuński, a także kataloński i galicyjski na Płw. Iberyjskim. Do grupy języków germańskich można zaliczyć: angielski, niemiecki, duński, niderlandzki, szwedzki, norweski i islandzki. Z kolei, języki słowiańskie swym zasięgiem obejmują prawie cały region Europy Wschodniej, obszary leżące na pograniczu z Europą Zachodnią i większą część Półwyspu Bałkańskiego. Do tej grupy należą m.in. języki: rosyjski, ukraiński, białoruski, polski, czeski, słowacki, serbski, chorwacki, bułgarski, słoweński, macedoński. W północno-wschodniej części Europy, nad Morzem Bałtyckim, żyją grupy ludności posługujące się językami bałtyckimi (litewskim i łotewskim) oraz językami ugrofińskimi (fińskim i estońskim). Do tej grupy należy także język węgierski, który jest w użyciu na Węgrzech- położonych w centralnej części Europy. W południowej części Półwyspu Bałkańskiego występują trzy odrębne języki: grecki, albański i turecki.

Języki europejskie w formie pisanej wykorzystują trzy alfabety: grecki, łaciński i cyrylicę. Kilka języków europejskich – głównie w czasach kolonialnych – zostało przeniesionych na inne kontynenty i później stały się one językami urzędowymi w wielu nowo powstałych państwach. Obecnie najbardziej rozpowszechniony jest język angielski, który uznaje się za język światowy.

3.3. Zróżnicowanie wyznaniowe Europy

Ważnym elementem społecznym wpływającym na życie ludzi jest przynależność do danej grupy wyznaniowej. Religia oraz poglądy wyznaniowe mają znaczny wpływ na społeczeństwo, kulturę oraz politykę. Trzeci aspekt jest punktem niezwykle

¹ Basków uznaje się za jedyną rdzenną nieindoeuropejską grupę ludności w Europie.

ważnym, gdyż na przestrzeni wieku na tych płaszczyznach dochodziło do wielu spięć wyznaniowo-politycznych. Dlatego warto rozważyć kilka kluczowych aspektów tego zjawiska, zaczynając od przeszłości. Historyczne podziały doprowadziły do powstania dużych odłamów tej religii. Ważnym aspektem jest przeanalizowanie problemu wielości religii oraz wyznań. Dzisiaj w określonych regionach lub państwach mieszkają większe lub mniejsze grupy wyznawców jednego z odłamów chrześcijaństwa. Katolicy zamieszkują głównie we Włochy, Francje, w Hiszpanie, Portugalie oraz Polskę. Protestanci stanowią duży odsetek społeczeństwa m.in. w Szwecji, Holandii i Niemczech. Z kolei prawosławie jest rozpowszechnione na wschodzie Europy, w tym Bułgarii i Rumunii. Muzułmanie zamieszkują przede wszystkim Bośnię i Hercegowinę oraz Półwysep Krymski. To zróżnicowanie wynika częściowo z historii migracji, kolonizacji oraz handlu, które miały swój udział w rozprzestrzenianiu się różnych wierzeń na odległe tereny. Drugim istotnym aspektem jest wpływ religii na kulturę oraz dziedzictwo Europy. Wielu ludzi różnych regionów identyfikuje się z religijnymi korzeniami i wartościami, które kształtują ich sposoby myślenia, tradycje rodzinne oraz celebracje. Dodatkowo struktury wyznaniowe wpływają na postrzeganie wizji zakładania rodziny, co skutkuje dodatkowymi rozłamami międzykulturowymi. Rodziny z wyznań katolickich oraz prawosławnych w największym stopniu charakteryzują się skłonnością do zakładania rodzin wielodzietnych. Przekonania te wywodzą się z wielopokoleniowych przekonań oraz tradycji przekazywanych w rodzinach tych wyznań [Liedke 2017]. Kościoły i katedry stanowią ważne punkty orientacyjne w europejskim krajobrazie miejskim i są świadectwem długotrwałego wpływu religii na architekturę oraz sztukę.

Badanie interakcji międzykulturowych w przestrzeni publicznej jest jednym z kluczowych aspektów analizy wielokulturowości w miastach. Przestrzeń publiczna, np. jak place, ulice, parki czy inne miejsca dostępne dla wszystkich obywateli, to miejsce, gdzie różnorodne kultury spotykają się, komunikują, tworzą relacje i wytwarzają kulturowe praktyki. Wyniki badań terenowych przeprowadzonych w miastach na różnych kontynentach potwierdzają, że interakcje międzykulturowe w przestrzeni publicznej są złożonym zjawiskiem, które jest kształtowane przez wiele czynników. Zachowania, komunikacja, wizerunek kultury oraz inne aspekty interakcji międzykulturowych w przestrzeni miejskiej są związane z kulturowym kontekstem społecznym, historycznym, ekonomicznym i politycznym miasta, w którym się odbywają. Przykładowo w miastach o długiej tradycji migracyjnej interakcje międzykulturowe mogą być bardziej zaawansowane i zróżnicowane z uwagi na długoletnią obecność różnych kultur i rozwinięte formy współistnienia. Natomiast w miastach o mniejszym zróżnicowaniu kulturowym interakcje międzykulturowe mogą być bardziej wyjątkowe i wymagać mogą większych wysiłków w budowaniu dialogu i zrozumienia. Badanie interakcji międzykulturowych w przestrzeni publicznej pozwala na identyfikację różnych form kontaktów między kulturami, takich jak akceptacja, tolerancja, asymilacja, separacja czy konflikty [Straczuk 2006].

4. REGULACJE PRAWNE

Problem różnorodności oraz mniejszości narodowych jest znany i rozważany przez władze od wielu lat. Pierwsze wzmianki na temat regulacji prawnych dotyczące mniejszości narodowych sięgają XVI w., kiedy to został ustanowiony pierwszy dokument – traktat augsburski – który ustanowił konwencję mniejszości religijnych. Pokój augsburski zakończył pierwszy okres wojen religijnych między katolikami a luteranami na terenach Niemieckich. Został zawarty na sejmie „Rzeszy w Augsburgu 25 września 1555 r.”, podpisany przez cesarza Karola V. Na mocy postanowień pokojowych „Na terenach niemieckich zalegalizowano luteranizm i wprowadzono zasadę cuius regio, eius religio (czyj kraj, tego religia) – od tej pory wyznaniem obowiązującym poddanych było wyznanie ich władcy” [Suchodolski 2015]. Ustanowienie pokoju augsburskiego przyczyniło się również do złagodzenia napięć religijnych w Rzeszy, ale równocześnie do pogłębienia wewnętrznego rozbitcia politycznego Niemiec. Ukazał też wady, m.in. niemoc władzy cesarskiej – „Ustanawiamy zatem, rozporządzamy, chcemy i rozkazujemy, aby odtąd nikt [...] z jakichkolwiek przyczyn [...] z drugimi nie spierał się, nie wojował, ale tylko jedna strona (stan) drugą powinna pozostawić przy następujących religijnych i ogólnych postanowieniach ułożonego pokoju powszechnego” [Suchodolski 2015]. Stanowił również zaprzeczalnie o wolności sumienia jednostki ludzkiej oraz jego indywidualnej tolerancji. W Europie Środkowej i Wschodniej po zakończeniu I wojny światowej ustanowiono Ochronę rasowych, językowych i religijnych mniejszości [w tych państwach]. Umowy te koncentrowały się wokół wolności osobistej i prawa do życia, równości wobec prawa oraz prawa do posługiwania się językiem ojczystym. Jednak ten system ochrony został podważony po dojściu do władzy Hitlera, gdyż odnosił się tylko do nowo powstałych państw oraz Niemiec. Jednak wraz z upadkiem Ligi Narodów znikły też te jednostronne i dla wielu krzywdzące postanowienia [Zajęcki 2008].

Po II wojnie światowej, w wyniku współpracy międzynarodowej, wypracowano rozległy system ochrony praw człowieka. 10 grudnia 1948 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych została zatwierdzona Powszechna Deklaracja Praw Człowieka [Komitet Redakcyjny 1948]. Zgromadzenie Ogólne ogłosiło do opinii publicznej, że „jako wspólny najwyższy cel wszystkich ludów i wszystkich narodów, aby wszyscy ludzie i wszystkie organy społeczeństwa mając stale w pamięci niniejszą Deklarację – dążyły w drodze nauczania i wychowywania do rozwijania poszanowania tych praw i wolności i aby zapewniły za pomocą postępowych środków o zasięgu krajowym i międzynarodowym powszechne i skuteczne uznanie i stosowanie tej Deklaracji zarówno wśród Państw Członkowskich, jak i wśród narodów zamieszkujących obszary podległe ich władzy” [Komitet Redakcyjny 1948]. Niestety, wydany dokument tak samo jak Karta Narodów Zjednoczonych nie uwzględniły praw mniejszości narodowych. Stały się jednak inspiracją do tworzenia nowych dokumentów na szczeblu międzynarodowych. Następny doku-

ment został ogłoszony dopiero 16 grudnia 1966 r., pod nazwą „Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych”, który nałożył na wszystkie państwa nakaz przestrzegania praw mniejszości zamieszkujących terytorium danego kraju. Zgodnie z treścią tego dokumentu (art. 27) „każdy członek mniejszości ma prawo do własnego życia kulturalnego, posługiwania się własnym językiem oraz do wyznawania własnej religii. Ponadto wszystkie narody mają prawo do samostanowienia oraz zakazuje się jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na wiek, płeć, rasę czy poglądy polityczne”. W roku 1996 Pakt został ratyfikowany przez 133 państwa.

W systemie ochrony praw człowieka duże znaczenie mają umowy międzynarodowe. Wiodącym przykładem może być Deklaracja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z 1963 r. Jej projekt opracowała Podkomisja do Spraw Zapobiegania Dyskryminacji i Ochrony Mniejszości, zweryfikowała ją Komisja Praw Człowieka. Równoległe rozpoczęto prace nad uchwaleniem Międzynarodowej Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (21 marca 1965 r.). Mimo że nie zawiera ona żadnych artykułów odnoszących się do mniejszości, służy do ich ochrony. Konwencja zawiera więcej postanowień dotyczących ochrony praw mniejszości niż wydany wcześniej Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych. W art. 4 stwierdza się, że „Państwa – Strony potępiają wszelką propagandę i wszystkie organizacje oparte na ideach lub teoriach wyższości jednej rasy albo grupy osób jednego koloru lub pochodzenia etnicznego, albo które usiłują usprawiedliwić lub popierać nienawiść rasową dyskryminację w jakiegokolwiek formie, i podejmą natychmiastowe, pozytywne środki zmierzające do usunięcia wszelkiego zachęcania do takich działań lub wszelkich czynów odnoszących się do takiej dyskryminacji i w tym celu [...]” [Załącznik do międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej: 3): Powszechnie znany jest również Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych² z 16 grudnia 1966 r. [Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167], który również nawiązuje do praw mniejszości w sferze działań kulturalnych oraz ekonomicznych. Prawa mniejszościowe znalazły swoje miejsce w dokumentach KBWE³. W roku 1975 w Helsinkach został zaakceptowany akt końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. W 1990 r. w Kopenhadze do dokumentu dodano jeszcze postanowienia końcowe o prawach, jakie posiadają mniejszości narodowe, czyli: „prawo do wolności, własnej tożsamości narodowej, języka, utrzymywaniu i tworzeniu własnych organizacji, instytucji oświatowych, kulturalnych, brania udziału w życiu społecznym” [Jach 2017]. Ujęty w 1976 r. Protokół Opcyjny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych ma duże znaczenie dla rozległego systemu ochrony praw człowieka i mniejszości narodowych. Protokół uwzględnia możliwość składania skarg, kiedy to zostaną naru-

² Pakt konkretyzuje katalog praw zawartych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka – w części dotyczącej praw społecznych. Uchwalony został w 1966 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, wszedł w życie w 1976 r.

³ KBWE – Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

szone prawa człowieka do Komitetu Praw Człowieka ONZ. Skargi mogą być składane tylko poprzez jednostki. Ważnym aspektem jest fakt, iż umowy były tworzone w momencie rozgrywania się walk ideologicznych toczących się pomiędzy Wschodem a Zachodem. Na skutek tego nowo ustanowione przepisy nie były akceptowane przez państwa komunistyczne, które zakazywały kontroli wewnątrzpaństwowej. „Państwa za „żelazną kurtyną” nie miały więc możliwości pełnego korzystania z tych ustaw. Dopiero po upadku komunizmu sytuacja trochę się wyklarowała i zostały powołane do życia bardziej szczegółowe i dotyczące już wyłącznie mniejszości narodowych dokumenty, które dotyczyły też państw byłego bloku komunistycznego [Sozański 1998]. Zdaniem Stanisława Pawlaka należy wyodrębnić kilka najważniejszych dokumentów, które stanowiły największy wpływ na sytuację mniejszości narodowych [Pawlak 2001: 52-59]. Deklaracja w sprawie praw osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych (Rezolucja 47/135 przyjęta przez Zgromadzenie ONZ) z dnia 10 grudnia 1992 r. nie stanowi traktatu międzynarodowego, to wiąże moralnie państwa między sobą. Zadaniem tej deklaracji jest ochrona narodowej tożsamości. Umożliwia naukę języka ojczystego, posługiwanie się nim, podtrzymywania tradycji czy kultury oraz reprezentowania interesów poprzez udział w wyborach.

Kolejny dokument ochrony praw mniejszości inicjatywy środkowowschodniej został podpisany w Turynie 19 listopada 1994 r. W myśl art. 1 „Państwa uznają istnienie mniejszości narodowych jako takich, uważając je za integralną część społeczeństwa, w którym żyją, oraz gwarantują właściwe warunki dla popierania ich tożsamości. A zatem [...] mniejszość narodowa oznacza grupę mniejszą liczebnie od pozostałej części ludności w danym państwie, mają etniczne, religijne lub językowe cechy odróżniające ją od pozostałej części ludności i kierują się wolą zachowania własnej kultury, tradycji, religii lub języka” [Pawlak 2001: 189-194]. Państwa goszczące migrantów gwarantują im zapewnienie ochrony na rzecz mniejszości w każdej sferze życia, które zostały opisane w pozostałych artykułach. Konwencja ta została uchwalona na rzecz ochrony mniejszości narodowych, zawarta w Strasburgu 1 lutego 1995 r. w ramach Rady Europy i jest traktatem międzynarodowym. Obecnie jest jednym z najbardziej dopracowanych dokumentów w tej dziedzinie. Podano kryteria, poprzez które powinna przebiegać identyfikacja osób należących do mniejszości narodowych.

Wszystkie wymienione umowy, konwencje zawierają na swoich kartach szereg aktów prawnych dotyczących ochrony mniejszości oraz udzielania pomocy materialnej bądź traktowania równo wszystkich obywateli. Każde państwo musi przestrzegać tych praw na swoim terytorium, ponieważ wymagania te wynikają z prawa międzynarodowego.

Osobną kwestią i jednocześnie najważniejszym problemem systemu ochrony praw mniejszości jest szeroko rozumiane ujęcie definicyjne mniejszości narodowych. Nie jest możliwe dojście do porozumienia bez wcześniejszego ujednoczenia istotnych definicji. Samo pojęcie mniejszości narodowej wytwarza wiele problemów. Codziennie słyszana fraza nie posiada swojej jednoznacznej definicji. Próba

opisania definicji mniejszości narodowych trafiła na obrady podczas Zgromadzenia Rady Europy w 1994 r. Kryteria, które zostały przyjęte oraz ustanowione, uznawane były za najlepiej oddające cechy mniejszości. Według tej definicji mniejszością narodową jest „grupa mniejszościowa, która jest liczebnie mniejsza od reszty mieszkańców danego państwa, której:

- a) członkowie zamieszkujący terytorium państwa są, lub nie jego obywatelami, posiadają długotrwałe i silne więzi z tym państwem,
- b) posiadają etniczne, kulturowe, religijne i językowe cechy wyróżniające ich od reszty ludności,
- c) wyrażają swoje pragnienie uznania ich za mniejszość” [Dz.U. 2005, nr 17, poz. 141].

Każdy może do tego dołożyć swoje wewnętrzne kryteria, m.in. pochodzenie, język czy wyznanie. Dla niektórych może być to kryterium historyczne, geograficzne czy ilościowe. Wyróżnia się także kryteria subiektywne, do których zalicza się poczucie wspólnoty, odrębności oraz solidarności. Wszystkie kryteria ciasno opłatają się z poczuciem identyfikacji. Nietrudno zauważyć, iż każde państwo mające na swoim terytorium mniejszości narodowe posługuje się własnymi regulacjami, które zależne są od procentu mniejszości. Dobrym przykładem wewnętrznych ustaw są Węgry i Estonia. Są to państwa, na których terytoriach przebywa wiele mniejszości narodowych. Polityka takich państw musi więc poświęcić więcej uwagi kwestiom związanym z respektowaniem praw mniejszości. Zatem ważne zdefiniowanie pojęcia wielokulturowości oraz regulacje wewnątrzpaństwowe gwarantujące integrację społeczną. Na terenach wielu państw w dalszym ciągu ważnym problemem są kwestie związane z integracją. Przykład mogą stanowić między Rosjanie zamieszkujący Estonię czy Baskowie, Hiszpanie oraz Niemcy w Górnej Adydze. W każdym państwie sytuacja ta wygląda odmiennie. Na przestrzeni ostatnich lat myśl o ochronie mniejszości narodowych nabiera coraz większego znaczenia. Prawo wciąż się zmienia. W obecnej Europie nie ukształtowało się jak jednokowe podejście do mniejszości narodowych. Duże znaczenie ma fakt odmiennego rozumowania terminu mniejszość narodowa. Stwarza to problem z tworzeniem praw a także bariery z wcielaniem w życie ustaw. W takich wypadkach państwa stosują politykę traktatów oraz porozumień dwustronnych. Istotną rolę tworzy chęć przezwyciężenia problemów, m.in. wcielanie oraz respektowanie ustaw w życiu codziennym oraz stwarzanie konwencji (np. UNESCO). Zobowiązuje to państwa do przestrzegania uchwalonych w praw [Elias 2009].

Podsumowując, dzisiejsza Europa, choć dąży do ujednoczenia, to dzieli system na dwie kategorie. Pierwszą grupą są osoby, które należą do mniejszości oraz korzystają z praw. Osoby te uczestniczą w życiu społecznym oraz są lojalni wobec kraju zamieszkania. Drugą grupę stanowi społeczność, których celem jest dążenie do autonomii, suwerenności.

5. BADANIA ŚRODOWISKOWE

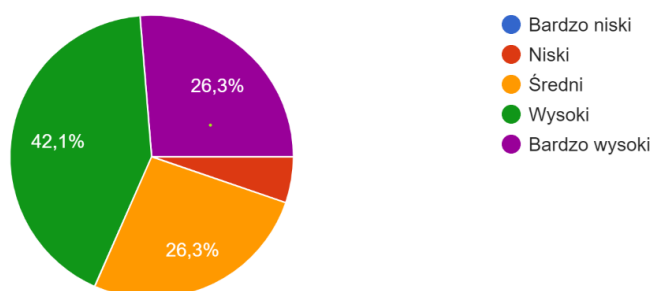
5.1. Wstęp – informacje podstawowe

Mając na celu uzyskanie opinii społecznej na temat wpływu współistnienia różnych kultur w przestrzeni miejskiej oraz analizy zjawiska wielokulturowości w kontekście miast i badanie interakcji międzykulturowych w przestrzeni publicznej, przeprowadzona została anonimowa ankieta skierowana do opinii publicznej w różnym wieku oraz ze zróżnicowanym miejscem zamieszkania. Badanie zostało podzielone na cztery części. Pierwsza to ankieta demograficzna dotycząca podstawowych informacji. Druga część odnosi się do wpływu wielokulturowości. Część trzecia dotyczy problemu migracji, kolejna zaś kształtowania przestrzeni miejskiej. Grupa badawcza stanowiła 100 osób, w której 80% ankietowanych stanowiły osoby młode w kategorii wiekowej 18-25 lat, zamieszkująca obszary miejskie z ludnością powyżej 100 tys. mieszkańców. Kolejno 10,5% stanowiły osoby w przedziale 26-35 lat, taki sam procent ankietowanych mieści się w kategorii wiekowej 46-55 lat. W ankiecie wzięły udział osoby z różnorodnym stopniem wykształcenia: Ponad połowa ankietowanych to osoby z wykształceniem wyższym magisterskim, pracujące w większości na umowę o dzieło bądź zlecenie. Wśród ankietowanych znalazły się również osoby młodsze, które w dalszym ciągu są w trakcie edukacji. Dzięki zróżnicowanemu gronu ankietowanych możliwe jest uzyskanie szerszego oglądu badanych problemów.

5.2. Wielokulturowość

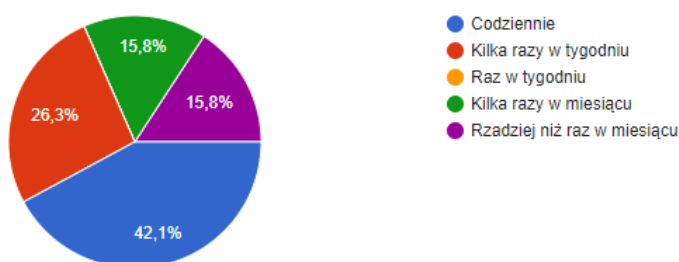
Wielokulturowość to zjawisko, w którym różne kultury, etniczności i tradycje współistnieją w jednym społeczeństwie lub regionie- może przyczynić się do wzrostu różnorodności i bogactwa kulturowego społeczeństwa poprzez wymianę idei, zwyczajów i wartości. Niekiedy prowadzi do powstania unikalnej mieszanki kulturowej, która może być źródłem nowatorskich rozwiązań i twórczości. Część druga ankiety składała się z ośmiu pytań oraz obejmowała omówioną tematykę wielokulturowości oraz jej wpływu na wzrost bogactwa oraz różnorodności kulturowej. Pierwsze pytanie – ocena stopnia wielokulturowości w zamieszkiwanym mieście, stanowiło rozpoczęcie analizy opracowanego problemu. Odpowiedź na nie rozłożyła się równomiernie. 26,3% uważa poziom wielokulturowości w swoim mieście za bardzo wysoki, 42,1% za wysoki, a 26,3% za średni. Jedyne niewielki odsetek badanych nie zauważa zjawiska wielokulturowości na swoim terenie zamieszkania. Pytanie to odpowiada na przedstawiony w artykule problem. Wielokulturowość występuje w coraz większej liczbie miast, a co ważniejsze – jest zjawiskiem zauważalnym przez mieszkańców danych regionów. Istotnym punktem odniesienia jest fakt, że ponad 94% ankietowanych zauważa to zjawisko u siebie w mieście, co stanowi punkt wyjścia do dalszej analizy problemu.

Jak oceniasz poziom wielokulturowości w swoim mieście?

Rys. 3. Diagram pochodzący z ankiety badawczej na temat wielokulturowości w miejscu zamieszkania ankietowanych [O. Kłosowska]

Jak często obcujesz z kulturami innych narodowości w przestrzeni publicznej miasta?

Rys. 4. Diagram pochodzący z pracy badawczej, obrazujący interakcję międzykulturową w przestrzeni miejskiej [O. Kłosowska]

Analizując dalszą część drugiej części badania – diagram przedstawiony na rys. 4 ukazuje, jak duży odsetek społeczeństwa – ok. 45% – codziennie obcuje w przestrzeni publicznej z kulturami innej narodowości oraz uważa, że ta różnorodność ma znaczący wpływ na wzrost bogactwa kulturowego. Ponadto 68,4% ludności przebywa we wspólnych przestrzeniach, z innymi kulturami co najmniej kilka razy w tygodniu. Badania pokazują, że osoby przebywające stale bądź przez dłuższy czas w jednej przestrzeni nawiązują głębsze relacje. Dlatego tak ważne jest tworzenie większej ilości przestrzeni sprzyjających postojowi, odpoczynku, a co za tym idzie integracji w miastach. Pozwoli to mieszkańcom na zacieśnienie relacji międzyludzkich oraz międzykulturowych. Przebywanie z innymi kulturami pozwala na otwarcie się oraz integrację z osobami o odmiennych poglądach, ta teza po-

parta jest wynikami kolejnego pytania, drugiej części ankiety. W trzecim pytaniu ponad 94% ankietowanych zauważa, że istnieje wzajemnie porozumienie i tolerancja pomiędzy kulturami w zamieszkiwanym mieście. Jednak ponad 60% badanych nie zna żadnych instytucji, organizacji ani działań, które mogą promować współistnienie kultur na jednym obszarze.

5.3. Migracja

Część trzecia badania skierowana jest do osób przebywających poza terenami swojego kraju – migrantów. Opisuje rodzaj migracji oraz poczucie akceptacji poza granicami kraju. W wymienianych przez ankietowanych powodach migracji dominuje motyw zarobkowy – 80% ankietowanych przebywających poza granicami wyemigrowało w poszukiwaniu pracy oraz polepszeniu warunków życia. 45% migrujących respondentów osiedliło się na obszarach miejskich powyżej 100 tys. mieszkańców. 40% ankietowanych czuje się w pełni akceptowane przez kulturę dominującą, jednak taki sam odsetek ankietowanych odczuwa czasami brak równości oraz niezrozumienie wokół otaczających ją innych kultur. Jedynie 10% ankietowanych nie czuje się zaakceptowane przez kulturę dominującą.

Czy czujesz się akceptowany/akceptowana jako członek innej kultury niż dominująca w mieście?

Rys. 4. Diagram pochodzący z ankiety badawczej [O. Kłosowska]

5.4. Przestrzeń miejska

Ostatnia część ankiety dotyczyła pytań na temat kształtowania przestrzeni miejskiej – jej obecnym stanie oraz sugestii poprawy poszczególnych jej elementów. Większość ankietowanych pozytywnie zapatruje się na przebywanie w przestrzeniach miejskich z dużą ilością zieleni – takie jak parki, skwery, alejki bądź inne formy naturalnego krajobrazu. Jedynie 15% wszystkich ankietowanych w preferowanych rodzajach przestrzeni miejskiej wskazało budynki użyteczności publicznej. Istotnymi udogodnieniami na terenach zielonych są ogrody publiczne (63%), aran-

zacja małą architekturą – ławkami (52%) oraz ścieżki rowerowe (31%). Ponad 80% ankietowanych odwiedza przestrzeń publiczną co najmniej raz w tygodniu i uważa swój obszar miejski za zróżnicowany kulturowo.

6. DYSKUSJA

Przeprowadzone badanie ukazuje, z jakimi barierami oraz wyzwaniem spotykają się osoby stanowiące mniejszość kulturową. Ukazuje braki w przestrzeni miejskiej oraz strukturze organów administracyjnych. Badanie środowiskowe w wyraźny sposób pokazuje, że ankietowani zauważają duży stopień wielokulturowości w swoich miastach, jednak nie są powiadamiani oraz uświadamiani o istniejących instytucjach oraz organizacjach bądź wydarzeniach promujących integrację wielokulturową. Ponad 60% ankietowanych wyraziło chęć uczestnictwa w wymienionych wydarzeniach oraz zaproponowało swoje rozwiązania, które mogłyby pozytywnie wpłynąć na rozwój integracji. Ponad połowa ankietowanych za najlepszą inicjatywę uznała organizację różnego rodzaju festiwali kulturowych, spotkań grup etnicznych bądź wykładów uświadamiających. Równie często inicjatywą proponowaną przez ankietowanych były programy wolontariackie oraz organizowanie aktywności na istniejących przestrzeniach zielonych w miastach. Przy obecnym problemie „betonozy” miast może stanowić to istotny problem oraz wyzwanie, przed jakim stają władze lokalne oraz struktury administracyjne na wyższych szczeblach, np. krajowych. Wszystkie aspekty mają stanowić bezpieczne oraz funkcjonalne rozwiązania przynoszące widoczne efekty. Wzrost wzajemnego zrozumienia międzykulturowego niesie za sobą pozytywne aspekty dla wszystkich mieszkańców. Osoby przybywające z innych krajów, mogą zyskać lepsze zrozumienie oraz pomoc na pierwszych etapach asymilacji w nowym kraju, natomiast dla osób zaliczanych do dominującej kultury może być to okazja na poszerzenie wiedzy oraz przełamanie barier kulturowych. Przynosi to pozytywne efekty dla władz, gdyż wielokulturowość wpływa na bogactwo kulturowe danego kraju.

7. WNIOSKI I PODSUMOWANIE

Każdy kraj oraz każde miasto mające wielu migrantów zobowiązane jest do dostosowania się do życia w zróżnicowanym społeczeństwie. Wyzwania są podobne i zazwyczaj dotyczą mieszkalnictwa, komunikacji oraz wykorzystywania różnych zasobów, które każde państwo ma do dyspozycji. Dużym problemem dla mieszkańców w wielokulturowych miastach jest dostępność miejsc pracy. Nie zawsze prawa przysługujące obywatelom oraz przedstawicielom różnych nacji są równe, co może powodować konflikty. Na przestrzeni ostatnich lat można zaobserwować zjawisko większej wrażliwości władz na przedstawiony problem. Powstają pisma oraz dokumenty regulujące prawa i obowiązki wszystkich obywateli oraz migran-

tów, mające na celu wyeliminowanie napięć międzykulturowych oraz wprowadzenie spokoju i ładu wewnątrz miast bądź na wyższym szczeblu – państw. Przedstawione działania oraz elementy proponowane do wprowadzenia na terenach wielokulturowych, odnoszą się do kluczowych barier, które wstrzymują oraz hamują rozwój oraz integrację kulturową. Wszystkie proponowane inicjatywy cechuje łatwość organizacji, chęć mieszkańców do udziału w takich inicjatywach, a w przypadku tworzenia nowych przestrzeni zielonych dodatkowo rozwiązanie dodatkowego problemu „betonozy” miast.

LITERATURA

- Dołowy-Rybińska N., 2017, *Krajobrazy językowe mniejszości językowych Europy* „Kultura Współczesna”, nr 4(97).
- Dz.U. 2005, nr 17, poz. 141, Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o *Przepisy ogólne – Mniejszości narodowe i etniczne oraz język regionalny*.
- Ellias A., 2009, *Minority Nationalist Parties and European Integration*, Routledge, London–New York.
- Jach A., 2017, *Akt końcowy KBWE i jego wpływ na instytucjonalizację ruchu praw człowieka w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej 1975-1991 (wybrane aspekty)* „Nowa Polityka Wschodnia”, nr 2(13), s. 157-175.
- Krasnowolski A., 2011, *Prawa mniejszości narodowych i mniejszości narodowych w prawie międzynarodowym i polskim- Opracowania tematyczne*, Kancelaria Senatu, Warszawa.
- Liedke M., 2017, *Zróżnicowanie wyznaniowe, a podstawy prokreacyjne magnaterii Rzeczypospolitej w XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*, Uniwersytet w Białymstoku, Białystok.
- Pawlak S., 2001, *Ochrona mniejszości narodowych w Europie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, s. 52-59.
- Sozański J., 1998, *Prawa mniejszości narodowych w niepodległej Litwie, Łotwie i Estonii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1998, s. 96-97.
- Straczuk J., 2006, *Kulturowe zróżnicowanie pogranicza-koncepcje porównawcze*, Wydawnictwo IFIS PAN, Warszawa.
- Witkowski T., 2017, *Prawa mniejszości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Wójcik Z., 2007, *Historia powszechna. Wiek XVI-XVII*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Zajęcki M., 2006. *Przedmiot Badań nauk historycznoprawnych(na przykładzie pokoju augsburskiego jako fenomenu historycznego i prawnego)*, Wydawnictwo KUL, Lublin.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- Dz.U. 1969, nr 25, poz. 187 Ustawa z dnia 6 września 1969 r, Międzynarodowa Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (dostęp: 7.03.2023).

- Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, z dnia 16 grudnia 1966 r. (dostęp: 7.03.2023).
- Eurostat 2023, *Statystyka ogólna i regionalna*, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/e9572305-224b-4fa0-bf0f-a039d44e272e?lang=en> (dostęp: 20.04.2023).
- Komitet redakcyjny (Paryż), 1948, *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf (dostęp: 7.03.2023).
- Liczba ludności Europy, 2023, *Wykres przedstawiający liczebność ludności Europy w latach 1960-2023- wykres liniowy*, <https://www.populationof.net/pl/europe/> (dostęp: 5.05.2023).
- Platforma edukacyjna Ministerstwa Edukacji i Nauki. *Mniejszość Etniczna* <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/DIP7XfGsd> (dostęp: 20.04.2023).
- Suchodolski T., 2015, *Pokój, który stał się przyczyną wojny-rocznica podpisania pokoju augsburskiego*, <https://histmag.org/pokoj-ktory-stal-sie-przyczyna-wojny-rocznica-podpisania-pokoju-augsburskiego-11925> (dostęp: 5.03.2023).

**CO-EXISTENCE OF CULTURES IN URBAN SPACE:
ANALYSIS OF MULTICULTURALITY IN THE CONTEXT OF CITIES
AND RESEARCHING INTERCULTURAL INTERACTIONS IN PUBLIC**

Summary

Every country and city with a large percentage of migrants in its structure is obliged to adapt to life in a diverse society. The challenges it faces are similar and typically relate to housing, communications and the use of the various resources that each country has at its disposal. The rights of citizens and representatives of different nations are not always equal, which may cause conflicts. In recent years, the phenomenon of greater sensitivity of the authorities to the above-mentioned problem can be observed. Letters and documents regulating the rights and obligations of all citizens and migrants are created, aimed at eliminating intercultural tensions and introducing peace and order inside cities or at a higher level - countries. The presented activities and elements proposed to be introduced in multicultural areas refer to the key barriers that hold back and hinder development and cultural integration. All the proposed initiatives are characterized by ease of organization, willingness of residents to participate in such initiatives.

Keywords: culture, multiculturalism, interaction, public space, migration